Odbrambeno–bezbednosna i zaštitna uloga savremene države u ostvarivanju državnog interesa

MILA Č. JEGEŠ, Centar za razvoj i primenu nauke,
tehnologije i informatike – CNTI, Novi Sad
HATIDŽA A. BERIŠA, Univerzitet odbrane,
Vojna akademija, Beograd

Pregledni rad

UDC: 355.02

351.862/.863

321.01

DOI: 10.5937/tehnika1705771J

Težište rada će biti na sagledavanju odbrambeno-bezbednosne uloge savremene države i funkcionisanje njenih institucija sa ciljem zaštite vitalnih interesa i države i građana. Nauka je potvrdila da su država, politika i društvo razvojnog karaktera. Kroz rad ćemo pokušati da ukažemo da li savremena država, kao društveni realitet, u svojim fazama razvoja ima istu ulogu. Da li se odbrambeno zaštitna funkcija države razvija i usmerava na očuvanje vitalnih interesa i blagodeti naroda ili na očuvanje vlasti.

Ključne reči: savremena država, politika, odbrambeno-bezbednosno-zaštitna funkcija, zakonodavna i izvršna vlast, moć

1. UVOD

Postulat da je odbrambeno-bezbednosna i zaštitna uloga savremene države primarna, je istinit i on je imperativ svake politike i njene vlasti. Posebno je ovaj postulat prisutan u predizbornim kampanjama u borbi za ostvarivanje vlasti i moći.

Država koja postoji više hiljada godina i za koju ima mnoštvo definicija od Aristotela, Platona, Slobodana Jovanovića, Radomira Lukića, Dragana Simeunovića itd, definiše odbrambenu funkciju države kao primarnu [1, 2].

Po Slobodanu Jovanoviću 1990:30-39, uloga države je odbrambena [3].

Jovanović naglašava da je nužno osposobiti državu za odbranu od spoljnog neprijatelja (za zaštitu države od napada i porobljavanja) [4].

Sagledano kroz razdoblja od predistorijskog i preddržavnog doba do svih vidova država od robovlasničke, feudalne do prelaznih-građanskih i demokratskih, monarhija, raznih oblika republika-federacija-konfederacija, saveza, mi započinjemo razmatranje zaštite savremene države od spoljnog i unutrašnjeg faktora ugrožavanja. Možda naša zapažanja sežu i na razma-

tranje zaštite države od same sebe i svog aparata.

2. ODBRAMBENA FUNKCIJA SAVREMENE DRŽAVE

Svaka država teži da je njena ukupna odbrambena moć u srazmeri sa procenama koje ukazuju na ukupne pretnje i opasnosti po suverenost i teritorijalni integritet zemlje. Država ima svoje instrumente da se zaštiti i to je nedvosmisleno definisano kod svake države zakonodavnom, izvršnom i sudskom vlašću.

Ustavna načela o odbrambenoj funkciji države Srbije su jasna. Zakon o odbrani i Vojski Republike Srbije precizno definiše mesto i ulogu oružane sile, institucija i građana. Međutim, postoji uvek jedan od, po nama, ključnih elemenata koji se previda. Element koji se odnosi na „čoveka“ na čoveka kao živo biće, bez obzira na pol. Šta je to što institucije sistema nedovoljno sagledavaju a zove se „čovek“?

Čovek koga biramo za određena zanimanja, koga stručno osposobljavamo, obrazujemo, usavršavamo, karijerno vodimo i stalno proveravamo. Kako proveravamo? Proveravamo kroz lojalnost državi, a ne partiji, ne prema autoritetu, ne prema pojedincima iz političke moći i ne prema pojedincima iz vlasti. Proveravamo kroz radne zadatke koji doprinose da država bolje i uspešnije funkcionise. Proveravamo da li svojim radom doprinose ugledu zemlje. Proveravamo da li je sposoban da se odupre izazovima koje mu mesto na kome se nalazi omogućava. Da li je sposoban-a da kroz svoje radno mesto diplomatski poboljša položaj zemlje. Da li ima stav koji je u korist zemlje, a razlikuje

Adresa autora: Mila Jegeš, Centar za razvoj i primenu nauke, tehnologije i informatike – CNTI, Novi Sad, Bulevar oslobođenja 37

e-mail: jeges.mila@gmail.com

Rad primljen: 06.09.2017.

Rad prihvaćen: 21.09.2017.

se od stava nadređenog i da li je kadar da ga ostvari. Da li se u kontinuitetu obrazuje za sve što se novo pojavljuje, da kompetentno može da donosi najsloženije odluke.

Proveravamo materijalnu i finansijsku kartu zaposlenog. Proveravamo njegovu porodicu, sa zadatkom da je štitimo od svih vrsta potencijalnih rizika i ugrožavanja.

Republika Srbija ima stručne odbrambene snage. Međutim, institucije sistema nedovoljno sagledavaju potrebe odbrambenih snaga zemlje. To se odnosi na materijalne, finansijske, borbene potrebe i deficitarne kadrove. Mogućnosti tog razrešavanja nisu ni lake ni jednostavne, ali nisu nerešive.

Potrebna je volja politike i izvršne vlasti da napravi prave prioritete i time doprinese boljoj i pouzdanijoj odbrambenoj moći Republike Srbije. Budžet države postoji, poreski obveznici ga stvaraju i imaju pravo da očekuju stabilnu odbranu zemlje i dobar materijalni položaj pripadnika oružane sile, kao i drugačije raspoređivanje prioriteta u budžetu.

Državni činovnici koji doprinose da država gubi ogromna budžetska sredstva poreskih obveznika moraju to da nadoknade iz ličnih sredstava. Sve izgubljene parnice, sva plaćanja koja su na štetu države moraju da imaju sankcije prema izvršiocu. To je prilika da se javne službe oslobode političkih kadrova i da mesto zauzmu kompetentni kadrovi. Kadrovi koji znaju svoj delokrug i u pravima i u obavezama retko će da pogreše. Oni moraju biti i motivisani i nagrađeni. To je zaštita institucija i sistema, zaštita od uticaja pojedinaca iz politike na sprovođenje zakona i normi u izvršnoj vlasti, zaštita od korupcije i od kriminala. To je zaštita od organizovanog kriminala i zaštita države od same sebe. Ukoliko država sama sebe ne kontroliše (preko svojih nezavisnih regulatornih tela koja je moraju štiti), može doći u situaciju da je nekompetentni i nestručni kadrovi uruše i nanesu i materijalnu štetu i štetu ugledu zemlje.

U odbrambenoj funkciji zemlje najvažnije je imati odabranog, proverenog, obrazovanog, obučenog i lojalnog pripadnika oružane sile, koji je u toku svog obrazovanja i karijernog vođenja pravilno usmeravan, stalno proveravan, podstican i motivisan da se u svim uslovima stavi u funkciju odbrane svoje zemlje.

Moraju se birati najbolji (obrazovani, neustrašivi i kompetentni) da to obezbede.

3. BEZBEDNOSNA FUNKCIJA SAVREMENE DRŽAVE

Bezbednosna funkcija je podjednako važna kao i odbrambena i zaštitna i nedeljive su jedna od druge.

Država, a posebno savremena država, koja, ako računamo period od formiranja UN, postoji više od

sedam decenija, koristi svoje bezbednosne snage svih oblika i vidova za očuvanje države korišćenjem svih dozvoljenih i manje dozvoljenih načina funkcionisanja. Normalno je da svaka država teži da zaštiti svoje vitalne interese po cenu da ugrozi ili nanese štetu drugoj državi. Činjenica je da je borba za kapital dominirajuća na planetarnom nivou. Ne biraju se sredstva da se do istog i dođe. Lobiji koji se udružuju u razne korporativne oblike sa zadatkom zaštite svog kapitala i resursa, čine bezbednosne strukture vrlo turbulentnim.

Bezbednost kao proizvod i kao roba je dugo na lestvici broj jedan. Čime to potkrepljujemo? Činjenica da je život čoveka najvredniji i on mora da se zaštiti. Šta to znači? Život i čoveka i životinje i biljke ima važnu ulogu u opstanku same planete. To dalje govori o tome da se moramo s pažnjom odnositi i prema zdravlju čoveka i njegovoj ukupnoj psihofizičkoj sposobnosti za funkcionisanje. Takođe je bitan i odnos prema vodi, hrani, životnoj sredini, kvalitetu zemlje i vode i prirodnim resursima.

Institucije sistema u državi moraju da vode brigu o bezbednosti života i zdravlja ljudi. Funkcionisanje bezbednosti zemlje, ne sme da se zasniva na trgovini informacijama pojedinaca iz politike, vlasti i sistema bezbednosti. To država, koja pretenduje da se zove savremena država, mora da iskoreni. Kadrovska politika u bezbednosnim strukturama je ključ uspeha bezbednosti zemlje.

Kompetentni, stručno osposobljeni i obrazovani kadrovi sa integritetom moraju da se biraju na ključna mesta u bezbednosnoj strukturi u svim institucijama države, od predsednika države do lokalne zajednice. Svi su podjednako važni da prepoznaju dobro i da spreče i preduprede loše, da se od predsednika države do lokalne zajednice svi kadrovi u funkciji bezbednosti postavljaju po istom zakonu i sa istim principima.

Primer koji navodimo govori u prilog tome: teroristički akt u vodovodu u lokalnoj zajednici gde će akter terorističkog akta zatrovati vodu, imaće posledice na sve građane koji tu vodu piju u gradu gde se to dešava (od predsednika lokalne zajednice, gradonačelnika, predsednika vlade i države). Zato je veoma važna provera kadrova u skladu sa opšte-zdravstvenim, psihofizičkim, psihološkim i svim drugim specifičnim zahtevima u zavisnosti od toga za koji se vid bezbednosti bira kadar.

Država mora da se suoči sa činjenicom da poreski obveznici neće moći unedogled da plaćaju milionske štete nastale usled nestručnost državne administracije. U sredstvima informisanja može se, na osnovu saopštenja merodavnih državnih institucija i odgovornih lica naći niz primera o tome kolike se štete plaćaju za izgubljene koncesije, nadoknade za hapšenja i držanja

u pritvoru građana bez dovoljno dokaza... Sve te troškove snose poreski obveznici, jer nestručni kadrovi zbog neznanja gube sporove [5].

4. ZAŠTITNA FUNKCIJA SAVREMENE DRŽAVE

Odbrambeno-bezbednosna i zaštitna funkcija sačinjavaju jedinstven sistem u državi, kojim država štiti svoje interese, pod uslovom da primenjuje norme koje sama donosi i propisuje. Bezbednosni izazovi koji se manifestuju na globalnom, regionalnom i na nacionalnom nivou ukazuju na potrebu strateškog-doktrinarnog i sistemskog pristupa u rešavanju očuvanja društva i bezbednosti [6].

Zaštitna uloga države je briga o ekonomskom stanju njenih građana, odnosno kontrola i nadzor mera koje utiču na ukupno ekonomsko stanje zemlje. Primeri: čišćenje reka i kanala, izgradnja nasipa gde je potrebna, blagovremena procena rizika i utvrđivanje prihvatljivog rizika za potencijalne opasnosti u životnoj sredini, pošumljavanje područja koja su trusna i gde može doći do pojave klizišta, gradnja u skladu sa propisima u svim lokalnim zajednicama ...

Regionalna saradnja i prekogranična saradnja u oblasti zaštite od poplava je neophodna. Primer: ukoliko slivove reka ne uredimo istovremeno i sinhronizovano sa državama kroz koje te reke protiču, imamo pretnju od povećane opasnosti od poplava i katastrofa koje donose poplave. Obuka stanovništva obavlja se posredno, a delom i neposredno. Ako Republika Srbija ima sedam i po miliona građana u dva i po miliona domaćinstava, onda je država u obavezi da obezbedi zaštitu svih građana i svih domaćinstava.

To dalje govori da domaćinstva moraju da dobiju pravovremene informacije od merodavnih državnih institucija o svim vrstama rizika i da budu obučena o svim merama zaštite životne sredine (poplave, klizišta, upravljanje otpadom...). Država je obavezna: da preko svojih javnih preduzeća koordinira sve aktivnosti koje se tiču vodotokova; da informiše i obučava domaćinstva o potrebi i načinu osiguravanja od svih vidova rizika (suše, poplave, grad, klizišta, požari itd), kako bi se štete smanjile na meru prihvatljivu i za domaćinstva i za državu. Tu obavezu država obezbeđuje preko lokalnih samouprava. Na taj način država postaje socijalno odgovorna u odnosu na građane, svoje poreske obveznike. Ona brine o sigurnosti građana koji žive na teritoriji lokalne samouprave i istovremeno podiže nivo njihovog znanja u oblasti sigurnosti i na taj način doprinosi razvoju društvene svesti o značaju sigurnosti i bezbednosti.

Ovo je ukratko ono što građani očekuju da dobiju od države. Moramo učiniti napor da država predukuje sva negativna delovanja na sigurnost i bezbednost u svim poljima rada.

Zakonodavna vlast je 1993. godine, izmenama Zakona o odbrani Republike Srbije, ukinula obuku u oblasti odbrane iz obrazovnog sistema. Nadležni organi su doneli norme prema kojima se žensko stanovništvo nije moglo pozivati na obuku u oblasti zaštite i spašavanja. Cenu takvih odluka danas plaćaju poreski obveznici.

Republika Srbija ima obrazovni kadar koji se nedovoljno koristi za osposobljavanje ljudi koji rade u institucijama državnog aparata. Kadrovi koji u državnom aparatu pišu norme, moraju da znaju kako te norme mogu da se sprovedu u praksi.

Veliki tehničko-tehnološki sistemi na nivou države Srbije su osposobljeni da sprovode mere svoje zaštite. Raspolažu sa ljudskim i materijalnim potencijalima. Uz pravovremenu koordinaciju nadležnih organa, merama bezbednosti i zaštite obezbeđuju funkcionisanje svih sistema bezbednosti, što se pokazalo u toku NATO agresije (zaštita zaposlenih, zaštita od požara, itd).

Po Slobodanu Jovanoviću „... državni se život manifestuje na taj način, što država pokušava da svojom kolektivnom snagom ostvari svoje ideje o svom interesu“ [7].

Do sada iskazana teorijska i empirijska istraživanja i saznanja ukazuju da je odbrambeno-bezbednosno-zaštitna funkcija države trajnog karaktera. Čini se da mi na nivou Republike Srbije u kontinuitetu nastojimo da minimiziramo svoja znanja, umeća i svoju praksu iz oblasti odbrane, bezbednosti i zaštite.

Angažujemo strane stručnjake, često nekompetentne, koji nam uz velike finansijske nadoknade objašnjavaju sve ono što mi bolje znamo od bilo koga sa strane, jer poznajemo sebe, svoj prostor, svoj mentalitet, infrastrukturu, svoje potrebe. Svesni smo svojih mogućnosti, ali i svojih slabosti, koje možemo da otklonimo unapređivanjem sistema obrazovanja, stalnim unapređivanjem znanja iz oblasti sigurnosti i bezbednosti i uvođenjem u praksu ovih znanja.

Svet je koristio i koristi znanja naših umova (Tesle, Milankovića, Pupina, Mileve Marić i mnogih drugih) i na bazi primene ovih znanja stiče mnoge prednosti, kako materijalno-tehničke i finansijske, tako i prednosti u razvoju novih znanja koja neprekidno uvećavaju i ugled i kapital zemljama koje ih primenjuju.

Republika Srbija ima i mogućnost i obavezu da svoja znanja koristi u svrhu zaštite sopstvenih interesa. Ogroman značaj zaštite mladih od strane države ogleda se u njenoj pripremi i primeni velikog broja bezbednosnih mera u cilju sprovođenja zaštite od rizika koje donosi upotreba alkohola, droge, oružja i svih vrsta (negativnih) rizika koji se mogu pojaviti u svim starosnim grupama – od dece predškolskog uzrasta pa sve do populacije trećeg doba.

5. UMESTO ZAKLJUČKA

Na osnovu mišljenja iznetih u radu, nameće se zaključak, da je „čovjek“ ključ svih događanja. Takođe, zapažanja sežu i na razmatranje zaštite države od same sebe i svog aparata.

Neretka su saznanja da je prisutna otuđenost predstavnika vlasti od životnih problema građana, koja pogoduje stvaranju ovakve teze.

Nedovoljna kontrola, kao i politička volja u zakonodavnoj i izvršnoj vlasti pogoduju urušavanju odbrambeno-bezbedonosno-zaštitne funkcije zemlje. U tom smislu potreban je:

- Profesionalizam na svim nivoima rada, bez partijskih uticaja.
- Rad regulatornih tela, bez uticaja predstavnika politike i vlasti.
- Postupanje predstavnika politike i vlasti po nalogu regulatornih tela.
- Vaspitno-obrazovnim sistemom zemlje obuhvatiti bezbedonosno-zaštitnu funkciju od predškolskog obrazovanja pa do trećeg doba.
- Pravovremeno informisanje i osposobljavanje građana o svim relevantnim oblicima rizika, pretnji i ugrožavanja.
- Stalna i povremena provera, kontrola i nadzor svih kadrova u institucijama sistema države i ostalim subjektima, a posebno u oblasti odbrane, bezbednosti i zaštite.
- Motivisati i nagrađivati stručne kadrove.

Navedena zaključna razmatranja imaju za cilj da podstaknu razmišljanja svih činilaca u sistemu odlučivanja na svim nivoima. Ključ je da se sve norme koje se donesu [8-12] i sprovedu. Kontrolu sprovođenja svih mera treba obezbediti za sve podjednako. Prilikom sprovođenja zakona ne smeju da postoje zaštićeni i privilegovani. Na taj način se čuva država, a čuva je

čovjek kao pojedinac, kao predstavnik zakonodavne i izvršne vlasti. Čuva je predsednik države, vlade, gradonačelnik, predsednik lokalne zajednice, upravnik skupštine stanara i svaki građanin ponaosob.

LITERATURA

- [1] Lukić D. R, *Teorija države i prava*, Savremena administracija, Beograd, 1964.
- [2] Simeunović D, *Osnovi političkih nauka*, „Ferko“, Beograd, 1994.
- [3] Jovanović S, O Državi, BIGZ, Beograd, 1990.
- [4] Jovanović S, *Iz istorije političkih doktrina*, Sabrana dela Slobodana Jovanovića XV, Geca Kon, Beograd, 1935.
- [5] Na osnovu većeg broja informacija iznetih u sredstvima informisanja, dobijenih od merodavnih predstavnika institucija sistema države.
- [6] Beriša H, Jegaš M, Slavković R, *Novi bezbednosni izazovi sa aspekta ekološke zaštite*, časopis Tehnika, br.3, Beograd, 2015.
- [7] Jovanović S, O Državi, BIGZ, Beograd, 1990.
- [8] Strategija bezbednosti Republike Srbije, Službeni glasnik Republike Srbije, Beograd, 2009.
- [9] *Zakon o odbrani*, Službeni glasnik Republike Srbije, Beograd, 2007, 2009, 2015.
- [10] *Zakon o vojsci*, Službeni glasnik Republike Srbije, 2007, 2009, 2015.
- [11] *Zakon o vanrednim situacijama*, Službeni glasnik, Republike Srbije, 2009, 2011, 2012.
- [12] *Ustav Republike Srbije*, Službeni glasnik Republike Srbije, Beograd, 2006.

SUMMARY

THE DEFENSE-SECURITY AND PROTECTIVE ROLE OF MODERN STATE IN THE FUNCTION OF STATE INTERESTS ACHIEVEMENT

The focus of the paper will be on the consideration of the defense and security role of the modern state and the functioning of its institutions in order to protect the vital interests of the state and citizens. Science has confirmed that the state, politics and society are of a developmental character. Through our paper we will try to point out whether a modern state, as a social reality, plays the same role in its development phases. Authors will try to examine whether defensive protective function of the state is developed and directed towards preservation of vital interests and of the people or has the aim to preserve state authorities.

Key words: *modern state, politics, defense-security-protective function, legislative and executive authorities, power*